

Indholdsfortegnelse

Ukendt; "1600 danske jøder og 125 kommunister ført til Tyskland". *De Frie Danske*, nr. 12, oktober 1943

Løkke, Lars: "Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale i synagogen...", 11.10.2018

Hein, Niels; "80 år efter redningen af danske jøder...". *Kristeligt Dagblad*, 28.09.2023

Nordisk film: *Matador: Hr. Stein*, 1980

URL: https://www.dr.dk/drtv/episode/matador-hr-stein_130405 (05.02.2024)

DE FRIE DANSKE

Nr 12

Oktober. 1943.

2. Aarg.

1600 DANSKE JØDER OG 125 DANSKE KOMMUNISTER FØRT TIL TYSKLAND

Bødlerne kom midt om Natten og rev hele Familier med smaa Børn ud af Sengene, og med Minutters Frist maatte de forlade Hjem, Levevej og alle Ejendele - - -

Den perfide Sammenblanding af Jødeforfølgelsen og Løsladelsen af de danske Soldater fik Pressen Ordre til at bringe paa Forsiden i stort Udstyr. I Overskriften maatte kun omtales Løsladelsen af de danske Soldater, mens Aktionen mod Jøderne ikke maatte nævnes.

Natten mellem Fredag og Lørdag har Tyskerne begaaet deres hidtil største og grusomste Skændselsdaad her i Landet, idet de har anholdt ca. 1600 Jøder over hele Landet og slæbt dem ombord paa tre tyske Troppe-transportskibe, som i den Anledning laa sejlklaare ved Langelinien i København. Samtidig blev de ca. 125 danske Kommuniste, der i lang Tid har været interneret i Horsredlejren, bragt ombord. Det for os Danske særlig besværende ved denne Aktion var, at der ved Afhentningen af Jøderne var "danske" Nazister af alle Slags; SS-Mænd, Schalburgfolk og civile Folk, som bistod de tyske Bødler. De viste Vej rundt i den mørke Hovedstad, og de optraadte med endnu større Brutalitæt og Raahed end Tyskerne.

Blandt de anholdte er Spædbørn og Oldinge. Den yngste var 10 Dage gammel, og de ældste var en 90-aarig Mand og en 87-aarig Enkefrue. Ved Ankomsten til Skibene blev flere af de mandlige Jøder lænket sammen med Kæder, og de, der ikke hurtigt nok kom ned ad Lejderne til Mellemdækket, blev skubbet over Lugerkarmen og ned, hvorved adskillige brækkede Arme og Ben, og deres Smertenskrig høstes langt omkring. De gamle Mennesker paa Jødernes Stiftelse var udsat for en Brutalitæt uden Lige fra Schalburg-Banditternes Side. En gammel Kone paa 87 Aar blev saaledes sparket og kastet ned ad Trapperne.

Vi har endnu ikke nogen endelig Oversigt over, hvilke danske Jøder, der er blandt Ofrene for denne sidste tyske Forbrydelse, men det ser ud til, at heldigvis de fleste har faaet bragt sig i Sikkerhed i Tide. Dommer Moritz i Assens og hans Søster, Frk. Judith Moritz er de mest kendte Ofre i Provinsen. I Hovedstaden har man saa vidt vides i Øjeblikket hovedsagelig taget de fattige Jøder rundt om i Nørrebro, Vesterbro og den indre By Sidegader. Det er Skomagere, Lappeskrædere, Marskandiser og andre smaa Forretningsdrivende - alle hæderlige og flittige Folk, der aldrig har gjort nogen noget ondt. Det er selv med den mest velvillige Indstilling umuligt at se, hvilket krigsønsigt Formaal Bortførelsen af

dem kan have for det tyske Rige.

DA AKTIONEN BEGYNDTE, BLEV TELEFONEN LUKKET
Aktionen mod Jøderne begyndte Kl. ca. 21 Fredag Aften. Paa det Tidspunkt rullede en lang Række tyske Lastbiler med Sejldugsovertræk ud i Natten, hver bemannet med Patrouljer af tyske Politisoldater og Gestapo, og saa de "danske" Landsforrædere. Samtidig blev Telefonen spærret. Det var umuligt at ringe Centralen op; man vilde ikke risikere, at det forbryderiske Forfatagende skulde blive røbet, før det var gennemført. Desuden blev det danske Politi underrettet om, at der skulde iværksættes en Aktion mod tyskijendtlige Elementer over hele Landet. Det skal i denne Forbindelse understreges, at det danske Politi ingen Steder eller paa nogen Maade har haft noget med denne Forbrydelse at gøre. Den staar udelukkende for Tyskernes og deres Lakajers Regning!

Tyskernes Forsøg paa et Par Steder at faa Københavns Politi til at assistere ved Opbrydning af Gadedøre blev afvist med Hæmme.

Der foreligger som nævnt indtil nu kun faa Oplysninger om Detailler ved denne uhyggelige Aktions Gennemførelse, men det vides dog, at der i flere Tilfælde er begaaet Indbrud og stjaalet forskellige Værdigenstande i de Lejligheder, hvis jødiske Indehavere havde søgt Sikkerhed i Tide! Men det kan ikke forbavse den, der ved, hvilket stort Kontingent af almindelige Forbrydere, der rummes blandt Nazisterne. Det vides, at de tyske Politisoldater i enkelte Tilfælde har vist et Grad af Hensynsfuldhed overfor deres ulykkelige Ofre, ja, meget kan tyde paa, at nogle af dem har været skamfulde over, hvad de skulde udføre. De har overfor ikke-jødiske Paarørende undskyldt sig med, "at de kun handlede efter Befaling, ellers vilde de blive skudt". Men langt de fleste Steder har den dyriske Barbarisme, som præger det forbryderiske tyske Folk, ikke fornægtet sig. Man er trængt ind i Lejlighederne til de stakkels forskræmte Mennesker med en Brutalitæt, der ikke kan

(fortsættes næste Side)

PROTESTRESOLUTIONER - Side 4.

beskrives. Med skarpladte Vaaben og opplantede Bajonetter tvang de Folk ud af Sengene og kommanderede dem i Tøjet hurtigst muligt, mens skrigende Kvinder og grædende Børn forvildet løb omkring.

DEN SVENSKKE REGERING TILBØD DE DANSKE JØDER FRISTED I SVERIGE, MEN AFVISTES AF TYSKERNE

Et Lysspunkt i denne tragiske Ulykke, som har ramt Danmark, er den svenske Regerings menneskekarlige Optræden. Allerede om Fredagen var det rygtes i Sverige, at de tyske Forbrydere forberedte en Deportation af de danske Jøder. Den svenske Minister i Berlin fik derefter omgaaende Ordre af sin Regering til at tilbyde den tyske Regering, at man var villig til at give alle danske Jøder et Fristed i Sverige. Det blev dog afslaaet. Blodhundene i Berlin vilde have deres Blodtørst slukket. Og det skulde gaa ud over de uskyldige danske Jøder.

For de danske Jøder er uskyldige. Det kan ikke fastslaaes stærkt nok! I den Meddelelse, som Tyskerne har offentliggjort i den af dem kontrollerede danske Presse og Radio, om Aktionens, og som ganske usømmeligt er kædet sammen med et "Løfte" om Løsladelse af de internerede danske Soldater, paastaas det, at de danske Jøder har deltaaget i Sabotage og anden illegal Virksomhed. Dette er en bevidst og gemen Løgn, som kun er opfundet for at besnykke en endnu generere Forbrydelse. Det skal siges her, at man ved flere Lejligheder har bebrejdet jødiske Krese her i Landet, at de ikke vilde støtte de forskellige illegale Virksomheder. Jøderne har altid afvist os. De har indtaget det Standpunkt lige fra Krigens Begyndelse, at da de vidste, at Søgelyset hvilede paa dem, vilde de ikke indlade sig paa nogen Art af illegale Handlinger. Og Tyskerne véd bedre end nogen andre, at ikke een eneste af de anholdte Sabotører har været Jøder. Et Bevis paa, at Tyskerne ogsaa i dette Spørgsmaal har fareet med en Kæmpeløgn - men det er jo ikke noget Nyt.

DE FRIE DANSKE gentager: Det er den mest gemene Forbrydelse, der endnu er begaaet i det danske Samfund, og enhver dansk Mand og Kvinde har en uafviselig Pligt til at gøre sit til, at Straffen derfor kommer til at ramme de tyske Forbrydere og deres "danske" Haandlangere!

Om kilden

1600 danske jøder og 125 danske kommunister ført til Tyskland

Artiklen blev bragt i det illegale blad, De Frie Danske, okt. 1943.

Artiklen er skrevet som reaktion på aktionen mod jøderne natten til den 2. oktober 1943, hvor ca. 200 jøder blev fanget i Københavnsområdet. Artiklen gengiver også det tilbud om eksil til de danske jøder, som den svenske regering har tilbudt den tyske regering forud for aktionen.

De Frie Danske blev startet af modstandsgruppen ”Vædderen” og udkom i København 1941-1945.

Kilden er fra [Illegal Presse](#) og gengivet her med tilladelse fra Historisk Samling fra Besættelsestiden.

Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale i synagogen ved markeringen af 75-året for oktober 1943 den 11. oktober 2018

Det talte ord gælder

5 Your Royal Highness ,

Your Excellency, Mr. President of the State of Israel,
Mr. President of the World Jewish Congress,
Excellencies,

10 Mine damer og herrer
Kære alle sammen.

At de gamle toraruller findes. At Københavns Synagoge står endnu. Og først og fremmest, at I alle sammen er her i aften.

15 Det er vidnesbyrd om, at danske jøders skæbne er et lys i det nazistiske folkemords mørke.

I Danmark blev langt de fleste jøder reddet.

Danmark var undtagelsen.

Og derfor indeholder denne aften en dobbelthed. Glæden over dem, der blev reddet. Sorgen over dem, der blev dræbt – i Danmark og i resten af Europa.

20 75 år – det er mange år, men alligevel ikke længere væk, end at nogle af jer levede på den tid, og selv var blandt de forfulgte.

Og endnu flere har forældre, bedsteforældre, oldeforældre, som delte samme skæbne.

25 Jeres vidnesbyrd er vigtige. Dem bør alle lytte til. Det vil jeg gøre. Med stor respekt.

Ligesom det gør mig ydmyg, at redningsmænd og -kvinder fra dengang også er med i aften.

I tog et personligt ansvar for at hjælpe jeres medmennesker.

I skrev danmarkshistorie. I skrev verdenshistorie.

Vi er jer alle tak skyldige.

* * *

Mr. President.

- 5 The rescue of the Danish Jews is not only a part of Denmark's history. It is a part of world history.

As a Dane it is heart-warming to visit Israel; to experience the gratitude for the rescue of the Danish Jews. I felt this very strongly when I was in Israel two years ago.

- 10 At the Yad Vashem Museum in Jerusalem, trees have been planted to honor those who helped Jews during Holocaust.

One tree for King Christian X of Denmark – The Crown Prince's great grandfather.
One tree for the Danish resistance movement.
And one tree for the Danish people.

- 15 This is the very core of October 43. The rescue was not a deed of a single person – but of a whole people.

The rescue of Danish Jews is a solid foundation under the Danish-Israeli relationship.

Denmark strongly supported the formation of the state of Israel.

- 20 I am happy and honored that you, Mr. President, and your wife, are here with us today commemorating the rescue in October 1943; both at the event in Gilleleje earlier today and tonight in the synagogue.

Allow me to continue in Danish.

* * *

- 25 I dag er det svært at forestille sig, at danske familier blev stræbt efter livet på grund af deres oprindelse. At børn og gamle, kvinder og mænd skulle fratages alle rettigheder og sendes med skib og kreaturvogne til koncentrationslejre med det endemål at dræbe dem.

Det er ubærligt at tænke på.

- 30 Men det skete.

I aften mindes vi de danske jøder, der brutalt blev dræbt under flugten eller i Theresienstadt.

Men vi glæder os også over de mere end 7.000 danske jøder, som blev reddet.

Oktober 1943 er en historie om fortabelse og redning.

5 Folkedrab og medmenneskelighed.

Mørke og lys.

Og det er en historie om personligt ansvar. Om den forpligtelse, vi alle har som mennesker – til at gøre det rigtige.

10 En af de vigtigste begivenheder i Danmarkshistorien – nok den del af vores historie, der er mest kendt ude i verden – handler ikke om generalers dåd. Eller om politikeres beslutninger.

Men om almindelige mennesker, som i det små traf valg, der fik en kæmpe betydning.

15 I de afgørende dage og uger tog mennesker ansvaret på sig og udviste sandt heltetmod.

Sygeplejersker og læger skjulte flygtninge under dække af indlæggelse. Naboer passede på lejligheder og indbo. Familier tog fremmede børn til sig på ubestemt tid.

De valgte at følge deres samvittighed.

20 Handlede i situationen.

Sagde nej til overmagten. Ja til medmenneskelighed.

Og på den måde lagde de brik efter brik i et Danmarks-billede af solidaritet og humanisme.

25 I dag ved vi godt, at særlige forhold medvirkede til, at flugten lod sig gøre. Selvfølgelig – lad os være ærlige – er det ikke skønmaleri det hele. Det er der intet, der er.

Men det ændrer ikke ved historiens sande kerne:

Redningen af de danske jøder var en fælles og spontan handling, som udsprang af danske borgeres ordentlighed, retfærdighedssans og medfølelse.

Danskerne så forfølgelsen af jøderne som det, den var – et angreb på naboen, kollegaen, klassekammeraten, medborgeren – medmennesket.

* * *

5 Og derfor er oktober 1943 også en fortælling om vellykket integration af det jødiske mindretal gennem de seneste århundreder. Helt tilbage fra jøderne fik borgerrettigheder i 1814.

Vores fælles historie er grundlæggende lykkelig. Fordi den er fælles.

Og ægte fællesskab bygger på plads til forskellighed.

10 Jeg ved godt, at nogle af jer er bekymrede for, om den plads bliver mindre i fremtiden.

Jeg vil derfor gerne understrege her i aften, at det er en bekymring, jeg forstår. Som jeg deler.

Og som jeg vil gøre mit til ikke bliver til virkelighed.

15 Man skal kunne leve et almindeligt jødisk liv i Danmark. Med de traditioner, der hører til.

For mig er det en del af et frit land.

Det Danmark, der reddede de danske jøder for 75 år siden. Det Danmark er her stadig.

20 Fortiden er skabt af menneskers handlinger. Det er nutiden også. Og det vil gælde i fremtiden.

Oktober 1943 står ikke alene.

Reaktionen efter angrebet på synagogen i 2015 og drabet på Dan Uzan, som stod synagogeagt, bekræftede den helhjertede støtte til det jødiske samfund.

Lige her ude på Krystalgade lå tusindvis af buketter i et tæt blomstertæppe.

25 En spontan og overvældende sympati fra mange, mange danskere til vores jødiske landsmænd.

Mr. President of the State of Israel.

Mr. President of the World Jewish Congress.

October 43 is a story of light and darkness.

Of personal responsibility and moral duty.

And of the successful integration of the Jewish community in Denmark.

Danish Jews are and will always be an integral part of the Danish community.

An attack on Danish Jews is an attack on Denmark.

5 That is how it was. This is how it is. This is how it will always be.

Danmarks jøder var og er vores landsmænd.

Redningen af de danske jøder er en central del af vores fælles historie. Af vores fælles Danmark.

Et land med samhørighed og medmenneskelighed.

10 Tak for ordet.

[Statsminister Lars Løkke Rasmussens tale i synagogen ved markeringen af 75-året for oktober 1943 den 11. oktober 2018 - Statsministeriet \(stm.dk\)](https://stm.dk/2018/10/11/statsminister-lars-lokke-rasmussens-tale-i-synagogen-ved-markeringen-af-75-aaret-for-oktober-1943-den-11-oktober-2018)

80 år efter redningen af danske jøder. Fortællingen er blevet et politisk redskab

Historien om danskernes indsats under jødeaktionen i 1943 er blevet en del af Danmarks udenrigspolitik. Men det er en forsimplet historie, der sælges, siger historikere

Niels Hein
Journalist

Da statsministeren i 2020 mødtes med Israels præsident Reuven Rivlin, besøgte hun danske jøder, der flygtede over Øresund, og som i dag bor i Israel. Foto: Atef Safadi/EPA/Ritzau Scanpix.

80 år efter at fiskekutteren Thor reddede jøder over Øresund i oktober 1943, har den taget en sidste, men noget længere rejse.

I bugen af et containerskib er Thor blevet fragtet fra Køge til Saint Petersburg, USA, hvor den skal udstilles i The Florida Holocaust Museum.

Det er den fjerde danske kutter, der er blevet solgt til et udenlandsk museum, og netop nu efterlyses endnu en båd til et museum i Panama i Mellemamerika.

For blandt Danmarks populære eksportvarer findes ikke kun lægemidler, vindmøller, Lego og cykelkultur, men også den unikke historie om, hvordan civile danskere hjalp flere end [7000 jøder fra det besatte Danmark](#) til det neutrale Sverige i oktober 1943.

I de seneste årtier er historien blevet en del af den såkaldte danske "soft power" – altså en indflydelse gennem værdier, kultur og gode fortællinger frem for alene militær eller økonomisk magt.

- 5 Det fortæller Anne Dorthe Riggelsen, Danmarks ambassadør i Egypten, og tidligere ambassadør i Israel og Frankrig.

"Det er en efterspurgt historie, fordi den står tilbage som et lille lyspunkt i den grufulde historie om holocaust, og det er en god historie for Danmark, fordi den fortæller om et samfund, hvor demokrati og sammenhængskraft sejrede over undertrykkelse og forfølgelse," siger Anne Dorthe Riggelsen.

10 Udenrigsministerium bag markering

Den historiske begivenhed bliver ikke kun benyttet som et udenrigspolitisk redskab, når statslederne fra Israel og Danmark besøger hinanden, men også under de tilbagevendende markeringer.

- 15 I år har Udenrigsministeriet indtaget en aktiv rolle i markering af 80-året for jødeaktionen. Ministeriet koordinerer en lang række aktiviteter og står samtidig bag et nyt undervisningsmateriale, der skal distribueres i hele verden.

Materialet indeholder pointer om, at "et mangfoldigt samfund, der accepterer alle dets medlemmer, er stærkt, robust og bedre end et homogent samfund," og at der kan være tilfælde, "hvor du er nødt til at handle, selvom det kan bringe dig i fare", som der står.

- 20 Anne Dorthe Riggelsen var som ambassadør i Israel med til at udtænke projektet, som er et godt eksempel på, at "soft power" ikke primært er rettet mod politikere og beslutningstagere, men hele befolkninger:

"I bund og grund handler det om at få folk til at kunne spejle sig i vores værdier og vores niveau af åbenhed og sammenhængskraft," siger Anne Dorthe Riggelsen.

- 25 At man herhjemme er begyndt at åbne for fortællingens skyggesider – at nogle jøder oplevede, at de ikke havde noget hjem at vende tilbage til, fordi det var blevet overtaget af andre – er der endnu ikke efterspørgsel på i udlandet, forklarer Anne Dorthe Riggelsen. Men det kommer:

- 30 "Skyggesiderne hører også med til historien og skal kunne fortælles. At komme dertil som nation, at man åbent kan fortælle om historiens skyggesider, er svært, faktisk sværere end at sælge vindmøller. Hvad man til gengæld opnår, er at blive anset som troværdig, og det er en valuta, man slet ikke kan prissætte."

Problematisk brug

Det undervisningsmateriale, som blandt andet Udenrigsministeriet står bag, repræsenterer en relativt unuanceret udgave af jødeaktionen. Det vurderer historielektor Sofie Lene Bak fra Københavns Universitet:

- 5 "Der er tale om en meget traditionel fortælling med fokus på redningsmændene, rensset for ubehageligheder som betalingen for overfart eller jødernes problemer ved hjemkomsten. Den største udfordring er dog, at man vil gøre begivenheden til en heltefortælling om det danske samfund og en moralsk målestok, som andre skal stræbe efter. Men sandheden er jo, at
10 forholdene i Danmark dengang var helt unikke," siger Sofie Lene Bak, med henvisning til besættelsesmagtens tilbageholdenhed.

Hun mener, [at den politiske brug af jødeaktionen](#), som afspejles i Udenrigsministeriets undervisningsmateriale og i de tilbagevendende markeringer i Danmark, er problematisk. Det er dog ikke en dansk opfindelse:

- 15 "Især i amerikansk litteratur og film er der en tendens til at fremhæve helte og nedtone de mere problematiske sider af begivenheden – en tradition vi har overtaget herhjemme," siger hun.

Sofie Lene Bak mener, at den mere aktivistiske udenrigspolitiske brug af begivenheden hænger sammen med, at Danmark siden 1990'erne har søgt at knytte sig tættere til USA.

- 20 Historiker og journalist Bent Blüdnikow mener, at det går længere tilbage:

"I slutningen af Anden Verdenskrig stod de danske politikere i en uheldig situation. Vores tætte samarbejde med nazisterne, vores eksport af landsbrugsvarer og bidrag til at bygge tysk infrastruktur udgjorde et problem, ikke mindst fordi det havde styrket tyskerne og forlænget krigen. Men her blev redningen af jøderne en billet til det gode selskab og sikrede,
25 at vi endte på den rigtige side af historien," siger han.

Ikke tænkt sig at deltage i hyldest

Dengang fejede man samarbejdspolitikken og afvisningen af jødiske flygtninge før Besættelsen ind under gulvtæppet, ligesom Danmark lod udlandet beholde den mytologiserede version af jødeaktionen, mener Bent Blüdnikow.

- 30 "I USA opfattedes Danmark som et jødevenligt land, hvor kongen havde redet rundt med davidstjernen på uniformen, og hele befolkningen havde trodset besættelsesmagten for at redde deres jødiske landsmænd."

Han mener, at der går en lige linje fra efterkrigstidens mytologisering til dette års markering af begivenheden, der kulminerer den 8. oktober i en forestilling på Det Kongelige Teater, hvor
35 både statsministeren og Dronningen deltager i markeringen af "vigtigheden af social sammenhængskraft, civil courage og personligt ansvar," som det lyder i programmet.

Bent Blüdnikow, som ellers vil deltage i flere af de mange aktiviteter og foredrag, der er planlagt gennem oktober i anledningen af 80-året, fravælger forestillingen på Det Kongelige Teater.

- 5 "Jeg vil ikke sidde og være med til en hyldest, hvor man undlader den mørke del af historien. Jeg mener, at indsatsen skal hyldes, men det er beskæmmende ikke at fortælle hele sandheden. Og det gælder også, når Udenrigsministeriet sælger historien i USA."